

Krepitev otrok, staršev in zaposlenih v vrtcu za učinkovito soočanje z nasiljem

**Vanda Levar, Simona Tonin, Vanda Beč, Špela Novak,
Helena Hribar, Renata Hojs in Brigita Urbanija**
Vrtec Antona Medveda Kamnik

Namen članka je predstaviti delo Vrtca Antona Medveda pri soočanju z nasiljem in spreminjanju odnosa do nasilja. V prvem delu opredeljujemo nasilje v medosebnih odnosih. V drugem delu predstavljamo naše dosedanje delo na področju preprečevanja nasilja odraslih nad otroki ter nasilja med odraslimi. V preventivno delo smo vključili starše, zaposlene in otroke. Oblikovali smo akcijski načrt, ki smo ga dopolnjevali in s katerim predstavljamo cilje, ki smo si jih zastavili, in dejavnosti za trajnostne spremembe pri soočanju z nasiljem na začetku naše poti. V nadaljevanju predstavljamo realizacijo načrta. Ugotavljamo, da se je pri zaposlenih odnos do nasilja spremenil, saj ga prepoznavajo in preprečujejo, da se je povečala senzibilnost zanj in da so se izboljšali medsebojni odnosi vseh vpletenih v vzgojno-izobraževalnem procesu. Kako naprej, je vprašanje za nadaljnje delo, osredotočeno na odnose med zaposlenimi, na komunikacijo in na ukrepanje pri soočanju z nasiljem.

Ključne besede: nasilje, preprečevanje nasilja, strokovni delavci, starši, otroci

Uvod

V šolskem letu 2011/12 smo se vključili v Mrežo učečih se šol in vrtecev 2 – Strategije za preprečevanje nasilja v Šoli za ravnatelje (Mreža). Potem ko smo v kolektivu naredili posnetek stanja (zanimalo nas je, kakšne oblike in vrste nasilja zaznavamo, kakšni so dejavniki tveganja za nasilje, kakšne preventivne dejavnosti že izvajamo in kakšni so njihovi učinki, kakšne so vrednote in kakšna načela kolektiva v zvezi z nasiljem, kakšna je dosedanja praksa soočanja z nasiljem, kakšna so pravila in postopki za njegovo obravnavo ...), smo se odločili za področje izboljšave: prepoznavanje in preprečevanje nasilja odraslih nad otroki. Predvsem smo se usmerili v problematiko nasilja nad otroki v družini. Oblikovali smo akcijski načrt za obdobje treh let in v njem opredelili dejavnosti, izvajalce ter terminski načrt za vse deležnike: starše, zaposlene in otroke. Z vključitvijo v Mrežo in izbranim področjem

izboljšave smo hoteli povečati občutljivost (senzibilnost) za problematiko nasilja ter zavestno spremeniti odnos do njega, povečati znanje, spodbujati samoizobraževanje, pridobiti ustrezne informacije na tem področju ter večine za učinkovito soočanje z nasiljem v vzgojno-izobraževalnem zavodu (VIZ).

Zavedamo se pomena tako preventivnih dejavnosti kot učinkovite obravnave že storjenega nasilja, zato je večina načrtovanih dejavnosti usmerjenih prav v to.

Definicija nasilja

Nasilje največkrat doživljamo kot nekaj neprijetnega, nekaj, čemur bi se najraje izognili. Sproža močno čustveno vznemirjenje, ki je povezano z jezo, odporom in strahom. Včasih nas ob nasilnih situacijah zajamejo občutki nemoči, ne vemo, kako bi položaj rešili, morda občutimo krivdo ali preveliko odgovornost (Aničić 2002, 74).

V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) lahko preberemo, da je: »nasilje dejaven odnos do koga, značilen po uporabi sile, pritiska«. V strokovni in znanstveni literaturi je nasilje razmeroma pogosto opredeljeno kot k cilju usmerjeno vedenje, katerega namen je poškodba ali povzročitev škode (psihično ali fizično poškodovanje). Gre za rabo moči, katere namen je prestrašiti ali poškodovati druge, pri čemer gre za dlje časa trajajoča dejanja, ki se večkrat ponavljajo. Te precej ozke opredelitve nasilja novejši avtorji razširjajo in dopolnjujejo s strukturnimi dejavniki, kot sta npr. starost in spol, ter z družbenimi, kulturnimi, ekonomskimi, političnimi in socialnimi vprašanji.

Nasilje praviloma izvira iz nestrpnosti, nespoštovanja, zaprtosti do sebe ter drugih in je povezano z nerazumevanjem sebe in drugih, z nepostavljenimi in/ali nejasnimi pravili. Nasilje pomeni neustrezne načine reševanja konfliktov; konflikt, ki vodi k nasilnemu vedenju, pa je obremenjen s čustvi, in to praviloma negativnimi, kot so npr. strah, jeza, sovraštvo, izguba, nemoč, maščevanje (Komisija za analizo problematike nasilja v šolah 2004, 4).

Življenje brez nasilja je temeljna otrokova pravica, zato je vsako nasilje nad otrokom kršenje človekovih pravic otroka. Nihče nima pravice otroka na kakršen koli način zlorabljati. Tudi starši nimajo pravice vzgajati otrok v nasilju in z nasiljem. Ne glede na to, kaj otrok naredi narobe, so kazni v obliki psihičnega in čustvenega mučenja otroka ter udarci neupravičeni. Otroci niso nikoli krivi za nasilje, ki ga preživljajo (Lukančič 2009, 16).

Oblike nasilja nad otrokom

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) opredeljuje naslednje vrste nasilja: fizično, spolno, psihično, ekonomsko in zane-marjanje (oblika nasilja, kadar oseba opušča dolžno skrb za družinskega člana, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti, razvojnih ali drugih osebnih okoliščin).

V nadaljevanju bomo izpostavili dve vrsti nasilja, za kateri menimo, da sta najpogostejši.

Fizično nasilje

Meja med psihičnim in fizičnim nasiljem je tam, kjer se besedi pridruži še kretnja. Grožnja, ob kateri dvignemo roko, ni več samo psihično, pač pa po definiciji tudi fizično nasilje. Nasilje se običajno stopnjuje od na videz nedolžnega odrivanja do brutalnega nasilja, katerega posledica je lahko celo smrt žrtve. Fizično nasilje je najpogostejše v družini. Izvajajo ga močnejši nad šibkejšimi. Prisotno pa je, žal, tudi v ustanovah, kot so vrtci in šole.

Fizično nasilje nad otrokom je (Lukančič 2009, 40):

- udarjanje otroka (eden ali več udarcev) z roko ali s predmetom (pas, palica, bič, vrv, drugi predmeti);
- pretepanje otroka z roko ali s predmetom;
- klofutanje otroka;
- tresenje otroka, pritiskanje otroka ob različne površine;
- porivanje otroka, metanje otroka ob različne površine;
- metanje različnih predmetov v otroka;
- sunkoviti potegi otroka za oblačila, roko, uho, lice ali druge dele telesa;
- lasanje, cukanje in vlečenje otroka za lase;
- zvijanje rok otroku;
- boksanje otroka;
- dušenje, davljenje otroka;
- brcanje otroka;
- polivanje otroka z vodo;
- utapljanje otroka;
- povzročanje in/ali izpostavljanje otroka oparninam, ožganinam, opeklinam;
- povzročanje in/ali izpostavljanje otroka podhladitvam, ozeb-
linam, zmrzlinam;

- povzročanje ureznin, vbodov ali strelnih ran na otrokovem telesu;
- pljuvanje otroka;
- grizenje otroka;
- odrekanje hrane ali siljenje otroka s hrano;
- zastrupljanje otroka;
- nepotrebno in samovoljno dajanje nepredpisanih zdravil otroku;
- prisiljevanje otroka h klečanju;
- vezanje otroka;
- nasilno dvigovanje od tal ali nošenje otroka;
- nasilno preprečevanje izhoda iz stanovanja (ali vstopa vanj);
- oblike kaznovanja in drugo fizično nasilno ravnanje, s katerim otroku povzročimo fizično bolečino.

Psihično nasilje

Vsi smo že kdaj bili žrtve psihičnega nasilja, prav tako smo ga že kdaj povzročali. Vsaka nepremišljena beseda, na videz še tako nedolžna, ki sogovornika ali sogovornico zaboli, je lahko oblika psihičnega nasilja. S fizičnim nasiljem ranimo človekovo telo in s spolnim posežemo v njegovo spolno integriteto, s psihičnim nasiljem pa načenjamo človekovo duševnost, psihično stabilnost in samozavest (Poklič 2010, 8).

Psihično nasilje se dogaja predvsem na besedni ravni, s premissljenimi ali nepremissljenimi besedami, predsodki in stereotipi, žaljivimi mnenji, lahko pa tudi z odtegovanjem komunikacije. Z molkom dosežemo podoben učinek, kot če bi na človeka vpili ali ga udarili.

Z vztrajnim ponavljanjem psihičnega nasilja (npr. nekoga vedno znova proglašamo za neumnega, grdega, nesposobnega) dosežemo, da začne žrtev našemu sporočilu verjeti.

Otrok, ki mu starši ali vzgojitelj/-ica nenehno sporočajo, da je neroden, bo to kmalu dejansko tudi postal. Psihično nasilje prizadene žrtvino samozavest, njeno osebnost in samospoštovanje.

Dejavniki tveganja

Najboljše »zdravilo« proti nasilju je dobra preventiva, tako na individualni in medosebni kot na družbeni ravni. Tako posameznik kot družba se morata zavedati, da je nasilna dejanja mogoče za-

treti že v kali, zato je pomembno, da vemo, kaj nasilje povzroča, oziroma da poznamo dejavnike, ki so lahko vzrok zanj.

Dejavniki, ki povečujejo možnost za nastanek nasilja (Lešnik Mugnaioni 2010, 3):

- izrazito neravnovesje v moči med subjekti;
- toleranca do nasilja v družbenem, družinskem, prijateljskem, delovnem itd. okolju;
- pripadati ženskemu spolu, biti otrok, biti otrok s posebnimi potrebami, starostnik, invalidna oseba ali oseba z drugimi oblikami hendikepa, uporabnik psihiatrije, biti brezdomec, pripadati različnim manjšinam, marginalnim skupinam;
- slabe bivalne ali delovne razmere (visoka gostota subjektov v prostoru, hrup, temni, neprezračeni, nepregledni prostori, visoka frekventnost odnosov, kontaktov, preobremenjenost, nezavarovani dostopi do delovnega mesta in drugo);
- neustrezna komunikacija med subjekti, stroga hierarhična struktura odnosov in nekonstruktivno reševanje konfliktov;
- nejasne pristojnosti in odgovornosti, odtujeno vodstvo, nasilje ni pravno opredeljeno in sankcionirano v zakonih, internih pravilnikih ali drugih aktih.

Ko zaznamo nasilje nad otrokom v družini

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) in Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (2009) določata, da so vse institucije, ki zaznajo nasilje v družini, dolžne ukrepati. Podrobneje prikazujemo korake, kako je treba ravnati, kadar zaznamo nasilje. V skladu s 5. členom ZPND so organi in organizacije »dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in zaščito njenih koristi«. V nadaljevanju 6. člena je navedeno, da mora vsakdo »ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja«. Prav tako Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode v 3. členu določa, da mora vsak delavec vrtca, »ki je pri otroku opazil spremembe, ki bi lahko bile posledice nasilja, ali mu je otrok zaupal, da je žrtev nasilja, ali ima učitelj ali drug delavec viz informacijo o nasilju od tretje osebe ali pa je bil sam priča nasilja«, o tem takoj obvestiti svetovalnega delavca ali ravnatelja. Svetovalni delavec v primeru poškodbe ali hude psihične stiske otroka o dogodku

obvesti pristojni center za socialno delo, zunaj poslovnega časa CSD pa interventno službo ali policijo, zatem pa oblikujejo zapis dogodka.

V nadaljevanju 6. člen Pravilnika določa, da svetovalni delavec skliče interni tim, ki skrbi za izmenjavo informacij in poskrbi za pomoč otroku, ki je žrtev nasilja, otroka spremlja, če nasilje znova zaznajo, pa svetovalna služba oblikuje nov zapis dogodka za CSD, policijo ali državno tožilstvo. Pravilnik v 9. členu še določa, da vrtec sodeluje s »CSD pri zbiranju podatkov o ogroženosti otroka, ki je žrtev nasilja«, in skupaj z drugimi pristojnimi službami v sklopu multidisciplinarnega tima oblikuje načrt pomoči.

Strokovni delavci v vrtcu znake nasilja čedalje bolje prepoznavamo, prav tako vemo, da smo dolžni v primeru zaskrbljenosti za otroka o tem obvestiti svetovalno službo ali ravnatelja. Ovira, ki še zaznavamo, pa je strah pred tem, kaj bo sledilo v primeru, da opažanja sporočimo naprej, kako hitro naj o določenih opažanjih sploh poročamo, kako bo v prihodnje potekalo sodelovanje s starši, kdo nas bo v primeru morebitnih groženj zaščitil, kaj se bo zgodilo, če nas bodo poklicali na sodišče ... O omenjenih dilemah se na delavnicah odprto pogovarjamo in skušamo v ospredje postaviti vprašanja o tem, kdo bo pomagal otroku, ki je izpostavljen nasilju, in ga zaščitil, če ne prav strokovne delavke in delavci v vrtcu. Če o nasilju ne bomo obvestili pristojnih, obstaja tveganje, da se bo nadaljevalo in otroku ne bomo pomagali.

Preventiva v našem vrtcu – vključitev v mrežo učečih se šol in vrtcev 2

Izhodiščno stanje za izboljšavo

Pred vključitvijo v Mrežo 2 – Strategije za preprečevanje nasilja se izboljševanja tega področja na vseh ravneh, torej celostno, še nismo lotili. Pri posnetku stanja smo ugotovili, da zaznavamo največ medvrstniškega nasilja (telesnega in besednega), za katero se moramo zavedati, da je v vrtcu velikokrat razvojno pogojeno, najmanj pa smo zaznali nasilja odraslih nad otroki. Na področju medvrstniškega nasilja v vrtcu izvajamo kar nekaj projektov, s katerimi poskušamo nasilje preprečevati, na drugih področjih pa je treba še kar nekaj storiti. Po diskusijah na delavnicah ter po zazrtju zaposlenih vase smo si priznali, da obstaja tudi nasilje odraslih nad otroki ter nasilje med zaposlenimi. Tako smo lahko izpostavili še dve področji, na katerih smo se morali lotiti izboljševanja, in sicer *nasilje nad otroki* (v družini in v vrtcu) ter *nasilje med odraslimi*

na vseh relacijah (med zaposlenimi, med zaposleni in starši, med zaposlenimi in vodstvom).

Z vključitvijo v Mrežo učečih se šol in vrtcev 2 – Strategije za preprečevanje nasilja smo se lotili problema preprečevanja nasilja in soočanja z njim. Ker smo se s problematiko nasilja v našem vrtcu hoteli učinkovito soočiti, smo se je lotili celostno, še posebej pa smo gradili na znanju in pridobivanju uporabnih informacij, ki bodo vsem zaposlenim v vrtcu pomagale pri preprečevanju nasilja in soočanju z njim.

Na delavnicah nam je uspelo oblikovati akcijski načrt, ki je globinski, celosten, vključuje vse vrste nasilja, predvsem pa je pripravljen za daljše časovno obdobje, saj le tako lahko ukoreninimo drugačen način razmišljanja, spremenimo odnos do nasilja in se krepimo v učinkovitem soočanju z njim ter vse to ponotranjimo. Izhajamo iz načela, da so vse vrste nasilja pomembne in da nobena ne sme biti zamolčana ali minimalizirana. Poleg tega so vse vrste nasilja v prostorih vrtca med sabo vzročno ali posledično povezane in zato je lahko učinkovit le celosten pristop.

Dobri vrtci in šole nasilje prepoznajo in priznajo in se te problematike odgovorno lotevajo, pametni vrtci in šole vedo tudi, da ni preprostih receptov in da se pravi odgovori na vprašanja, zakaj se nasilje pojavi in kako ga obravnavati, največkrat skrivajo znotraj vzgojno-izobraževalnega procesa samega. Poleg tega je ključno razumeti, da smo za preprečevanje nasilja ter za to, da ukrepamo, ko ga zaznamo, odgovorni vsi, ne glede na to, ali do njega prihaja v vrtcu, na cesti ali v družini. Skratka: potrebna sta celostno razumevanje nasilja in naša skupna odgovornost zanj (Lešnik Mugnaioni 2005).

Cilji akcijskega načrta

- Ozaveščeni, ustrezno usposobljeni in kompetentni strokovni delavci, usposobljeni za prepoznavanje nasilja in pomoč otrokom.
- Kje je meja?
- Povečati občutljivost (senzibilnost) za problematiko nasilja ter zavestno spreminjati odnos do nasilja – krepitev družin, krepitev sebe, da bomo zmožni »povedati« ali se odzvati na nasilje.
- Znanje o nasilju: za zaposlene, starše, otroke.
- Pridobivanje veščin za učinkovito soočanje z nasiljem.

PREGLEDNICA 1 Akcijski načrt za starše

Kaj	Kako, kdo	Do kdaj
Info točka za starše: na spletni strani vrtca, v dveh večjih hišah (Sneguljčica, Rožle), kotiček v manjših enotah z gradivom o preprečevanju nasilja	Zloženke o preprečevanju nasilja; podatki o zavodih in kontaktih osebah, na katere se lahko obrnemo v stiski; na LCD-je, ki so po enotah, vnesti te kontakte	Šolski leti 2011/2012 in 2012/2013
Seznanitev s Pravilnikom o obravnavi nasilja v družini za VIZ	Razvojni tim, na prvem roditeljskem sestanku, strokovni delavci	Oktober 2012
»Prenova« Šole za starše	Izobraževanja, predavanja o nasilju, nenasilna vzgoja (Beli obroč, Gabi Čačinovič Vogrinčič, Janek Musek)	Šolsko leto 2012/2013
Druženja s starši (za krepitev družin)	V okviru projektov, ki potekajo v oddelkih: Mali sonček, Povabilo v gozd, Medved Zdravko, Čustva prebudijo um	Šolsko leto 2012/2013
Krepitev družin: kako vrtec podpira družine	Izobraževanja za starše, osem načel družinske podpore, inštitut ISA	Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014
Predstavitev akcijskega načrta na Svetu staršev	Razvojni tim	Oktober 2012
Anonimne izjave, misli otrok	V obliki plakata; natisnemo lahko otroška pravila za starše	Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014
Filmčka Roke in Otroci na LCD-televizorjih		Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014
Zbiranje donacij za sklad vrtca		Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014
Organiziranje humanitarnih prireditev za socialno šibke		Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014

Akcijski načrt

Načrt, ki ga predstavljamo v pregledanicah 1–3, je nastal na začetku naše poti; pripravili smo ga za obdobje treh let, zato vsebinsko morda ni povsem jasen, vendar je vsebinska nadgradnja razvidna v nadaljevanju članka.

Predstavitev dejavnosti za trajnostne spremembe

Delavnice za krepitev zaposlenih pri soočanju z nasiljem

Oblikovani akcijski načrt za delo na področju prepoznavanja nasilja, soočanja z njim in preprečevanja nasilja nas je vodil k uresničevanju naslednjih ciljev:

- povečevanje občutljivosti (senzibilnosti) za problematiko nasilja ter zavestno spreminjanje odnosa do nasilja;
- povečevanje znanja, samoizobraževanje, pridobivanje ustreznih informacij na tem področju;

PREGLEDNICA 2 Akcijski načrt za zaposlene

Kaj	Kako, kdo	Do kdaj
Konkretna podpora staršem v krizi	Zbiranje oblačil in igrač za Varno hišo	Daljšo obdobje
Izobraževanja	Predavanje Sistemsko soočanje z nasiljem v družini (Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani); predavanje Ko nič drugega ne zaleže, poskusimo z resnico (Nina Babič); seznanitev s protokolom ravnanja ob zaznavi oz sumu nasilja nad otrokom (prijava suma, sodelovanje s CSD, policijo ... predavanje kriminalista); dveurno predavanje Sporočilo otroške risbe – povezanost podobe z zlorabo otrok (B. Pogačnik – izvedenec za forenzično preiskovanje pisav); delavnice o naslednjih temah: kakšni so znaki nasilja pri otroku; kako prepoznati nasilje nad otrokom, več konkretnega znanja o spolni zlorabi otrok (Z. Divjak, Kramli, Ščuka – sodelovanje s CSD)	Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014
Spletna stran za zaposlene	Posebna povezava, na kateri je zaposlenim dostopno vse gradivo o nasilju v medosebnih odnosih (obrazci, članki, informacije, knjige ...)	Šolski leti 2011/2012 in 2012/2013
Uvedba fascikla s pomembnimi informacijami	Mapa v pedagoški sobi, pisarni	Šolsko leto 2011/2012
Dopolnitev vizije vrtca	Naše vodilo je: Krepimo iskreno in spoštljivo komunikacijo z zgledom varnega, ljubečega, sodelovalnega in odgovornega odnosa do človeka in narave	29. februar in 1. marec 2012
Strokovni aktivni na temo nasilja	Izdaja glasila: Antonček zna poskrbeti zase; Veronikin festival; medsebojne hospitacije kolegov; primeri dobre prakse na področju preprečevanja nasilja	Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014
Skrinjica kritik in pohval	V vsaki enoti	Šolsko leto 2011/2012
Kritični prijatelj	Sodelavka iz sosednje igralnice	Šolsko leto 2012/2013
Izboljšati sodelovanje s CSD	Delavnice, delovna srečanja, na katerih nam delavci CSD predstavijo svoje delo in predloge za dobro sodelovanje	Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014
Samoizobraževanje, vplivanje na samopodobo	Vsi zaposleni – vsak zase	Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014
Team building	Zaposleni in zunanji sodelavci	Šolsko leto 2013/2014

- pridobivanje veščin za učinkovito soočanje z nasiljem v viz.

Članice razvojnega tima smo za zaposlene pripravile pet delavnic. Na njih so dobili informacije o tem, kako strokovna literatura opredeljuje pojem nasilja, vrste in oblike nasilja. Na delavnicah so potekale razprave o tem, kakšne oblike nasilja zaznavamo v našem vrtcu, kakšni so dejavniki tveganja za nasilje, kakšne preven-

PREGLEDNICA 3 Akcijski načrt za otroke

Kaj	Kako, kdo	Do kdaj
Vzgoja za nenasilje	Nadaljevanje že vpeljanih dejavnosti in projektov: Povabilo v gozd, Mali Sonček, Zdravje v vrtcu, Medved Zdravko, Eko vrtec, tematski dnevi o nenasilju, razstava likovnih izdelkov na temo družine, pogovori ob knjigah, filmih, sodelovanje s skupinami iz drugih vrtcev, sodelovanje starejših in mlajših otrok, lutkovne predstave o tej temi, učiti otroke prepoznavati zlorabo in obisk delavcev CSD-ja v vrtcu, skupinah (pogovor o zlorabi), predstavitev knjig, filmčkov preko IKT	Šolska leta 2011/2012, 2012/2013 in 2013/2014

tivne dejavnosti že izvajamo ter kakšna je naša dosedanja praksa pri soočanju z nasiljem.

Na delavnicah smo povečevali občutljivost za prepoznavanje nasilja ter zaposlene seznanili s tem, kakšno ukrepanje je ustrezno, kadar zaznajo nasilje, in z veljavno zakonodajo na področju preprečevanja nasilja v družini.

Svetovalna služba je zaposlene seznanila s tem, kako ravnati, kadar zaznajo nasilje, ter jim predstavila shematični prikaz ravnanja ob zaznavi nasilja. Posebno je bilo poudarjeno, kaj je po zakonu v takem primeru dolžan narediti vsak delavec v vrtcu: poleg tega, da o tem, kar je opazil, obvesti svetovalno službo in ravnatelja, mora oblikovati tudi zapis dogodka, ki je uradni dokument in podlaga za prijavo nasilja CSD, policiji ali tožilstvu ter za zagotovitev pomoči otroku v vrtcu. Na delavnicah smo se tako seznanili s tem, kako pravilno oblikovati zapis dogodka.

Zaposleni so na delavnicah aktivno sodelovali pri iskanju dejavnikov tveganja za pojav nasilja v vrtcu, razpravljali o tem, kje je meja med izvajanjem nasilja in kaznovanjem, opredelili smo skupne vrednote pri soočanju z nasiljem, ob tem pa smo dopolnili tudi vizijo vrtca: *Krepimo iskreno in spoštljivo komunikacijo z zgledom varnega, ljubečega, sodelovalnega in odgovornega odnosa do človeka in narave.*

Na delavnicah je razvojni tim zaposlene spodbudil, da so razmišljali o nasilju, in tako poskušal povečati občutljivost (senzibilnost) za to problematiko ter zavestno spreminjanje odnosa do nasilja – krepitev sebe, da bomo zmožni »povedati« za nasilje ali se nanj ustrezno odzvati.

Na spletni strani vrtca smo oblikovali posebno povezavo za zaposlene – *Vrtec brez nasilja*; na njej so na voljo obrazci, članki, knjige, uporabne povezave, pravilniki, Zakon o preprečevanju na-

silja v družini, knjige ... Poleg spletne povezave je v vsaki pedagoški sobi mapa s pomembnimi informacijami o preprečevanju nasilja.

Izberem nenasilje in sem svoboden

Vodstvo vrtca, članice razvojnega tima in svetovalni delavki smo se udeležili dvodnevne konference z naslovom »Izberem nenasilje in sem svoboden. Pomen in možnosti za preventivo nasilja v predšolskih in šolskih okoljih«. Namen konference je bil spregovoriti o aktualnih temah v zvezi s problematiko nasilja in v sodelovanju graditi možnosti za širjenje dobrih praks preventivnega dela na tem področju in razvijanje novih programov. Namen konference je bil izmenjati bogate izkušnje in številne dobre zamisli za delo v prihodnje.

Sistemska soočanje z nasiljem v družini (Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani)

Svetovalna služba in članice razvojnega tima smo se vključile v projekt Inštituta za kriminologijo Sistemska soočanje z nasiljem v družini. Program je zajemal štiri izobraževalne dni predavanj in delavnic. Naloga poslušalcev predavanj in sodelujočih na delavnicah je bila prenesti slišano na druge zaposlene v vrtcu, in sicer smo jih z vsebino seznanile na delavnicah.

Izobraževalni projekt temelji na ideji o sistemskeem soočanju z nasiljem v družini s pomočjo celostnega, načrtnega, sistematičnega, usklajenega, stalnega in učinkovitega partnerskega sodelovanja med različnimi ustanovami.

Povezovanje s centrom za socialno delo Kamnik

Pri soočanju z nasiljem v družini je zelo pomembno tudi dobro medsebojno sodelovanje med posameznimi ustanovami. Tako je mag. Elizabeta Pristav Bobnar, direktorica Centra za socialno delo Kamnik, zaposlene v vrtcu seznanila s protokoli ravnanja ob zaznavi nasilja in načinom sodelovanja s CSD po prijavi nasilja (medsebojno obveščanje o dejavnostih, posredovanje podatkov, sodelovanje predstavnika v iz v multidisciplinarnem timu na CSD).

Temelj sodelovanja je medsebojno obveščanje organov in organizacij, ki izvedo za nasilje v družini, vendar se sodelovanje ne izčrpa s prijavo primerov centrom za socialno delo in/ali organom pregona, ampak zajema tudi obveščanje o vseh načrtovanih in že

izvedenih ukrepih za pomoč žrtvam zaradi njihovega usklajevanja. Svetovalna služba mora zato v primeru, ko CSD začne postopek za zaščito otroka brez prijave VIZ in zaprosi vzgojno-varstveno ustanovo za poročilo, napisati poročilo o svojih opažanjih v zvezi z ogroženostjo otroka zaradi suma nasilja, zlorabe ali zanemarjanja. Svetovalni delavec, ki pripravlja poročilo, vanj vključi opažanja vseh zaposlenih, ki so v stiku z otrokom. Pri pripravi tovrstnega poročila so svetovalnemu in drugim delavcem lahko v pomoč okvirna navodila, ki veljajo za pripravo zapisa. Če je VIZ centru za socialno delo podal prijavo o sumu nasilja, mu je CSD dolžan v roku petih dni posredovati povratno informacijo o opravljenih začetnih ukrepih (Filipčič in Klemenčič 2011, 47).

Kaj nam otrok sporoča s svojo risbo

O tem, da spolne zlorabe lahko prepoznamo tudi s pomočjo otroških slik, nam je predaval znani slovenski znanstveni grafolog in forenzik s področja preiskovanja pisav Borut Pogačnik, ki se je pred leti ukvarjal tudi s psihoterapevtskim delom. Med drugim je strokovnjak za odkrivanje sumov spolnih zlorab na podlagi otroških slik.

Otrok najprej riše, šele potem se nauči pisati. Prve bolj posrečene slike otrok nastanejo v tretjem letu starosti. Če otrok riše ljudi, potem so to »glavonožci«. Šele v petem letu otrok najprej pove, kaj bo narisal, in potem to tudi stori. Razumevanje otrokovega razvoja nam lahko zelo pomaga pri odkrivanju spolnih zlorab. Pri odkrivanju suma spolnih zlorab pa so zelo pomembne tudi otrokove slike. Tako imenovana »zdrava slika« se kaže v dokaj izraziti in vsebinsko polni izvedbi hiše, drevesa, sonca in ljudi ter seveda tudi samega risarja. Na pogled nenavadne slike otrok, starejših od štirih let, pa nas morajo že opozoriti na morebitno otrokovo težavo ali celo zlorabo, ne samo spolno (Likar 2011).

Pomembni elementi za preprečevanje nasilja na vseh ravneh so občutljivost za problematiko nasilja, dobri medosebni odnosi in komuniukacija

Pri samem soočanju z nasiljem in njegovem preprečevanju je zelo pomembno tudi, kakšen pogled na nasilje oz. toleranco do različnih ravnanj imajo zaposleni. Razvojni tim vrtca je opravil raziskavo, s katero je hotel pridobiti informacije, koliko so zaposleni občutljivi za problematiko nasilja, spremljal je tudi medsebojne odnose, saj je vrednota vrtca ničelna toleranca do nasilja.

PREGLEDNICA 4 Raziskava medsebojnih odnosov vseh deležnikov v vrtcu (petstopenjska lestvica)

Trditve	Povprečna vrednost
Težavni otroci vplivajo na moje razpoloženje.	3,7
Včasih se znajdem v položaju, ko bi se lahko odzvala drugače.	4,0
Znam določiti mejo med kaznijo in nasiljem.	4,2
V skupini imam starše, s katerimi nimam dobrega stika.	4,4
S sodelavko (v tandemu) imava enak vzgojni pristop do otrok.	4,5
S sodelavko imava dober odnos.	4,6

Zaposleni so zapisane trditve ovrednotili s petstopenjsko lestvico, pri čemer je ocena 1 pomenila *se ne strinjam*, ocena 5 pa *popolnoma se strinjam*. Raziskava je zajemala različne trditve, ki so se nanašale na ravnanje in odnos zaposlenih do otrok, staršev in sodelavcev, v preglednici pa smo povzeli le nekatere od njih. Rezultati so pokazali, da otroci, ki so vedenjsko zahtevnejši, vplivajo na razpoloženje strokovnih delavk. Ta odgovor nas je spodbudil, da smo začeli razmišljati o tem, kako okrepiti strokovne delavke pri delu z vedenjsko zahtevnejšimi otroki. Strokovnim delavkam smo tako ponudili izobraževanja o socialnih igrar in jim predstavili različne vzgojne pristope in tehnike, ki so uspešne pri delu s takimi otroki. Strinjale so se s trditvijo, da bi se v odnosu do otrok lahko kdaj odzvale drugače. Rezultat kaže na to, da razmišljajo o svojem ravnanju in da lahko v odnosu strokovnih delavcev do otrok obstajajo šibke točke. Presenetilo nas je, da so se zaposleni strinjali tudi s trditvijo, da znajo določiti mejo med kaznijo in nasiljem. Kljub temu smo na eni izmed delavnic razpravljali o načinih postavljanja mej otrokom v vrtcu ter o tem, kaj se zaposlenim zdi sprejemljivo in kaj ne. Strokovne delavke so se večinoma strinjale s trditvijo, da imajo v skupini starše, s katerimi nimajo dobrega stika, razveselilo pa nas je, da so visoko ocenile trditve, da si s takimi starši prizadevajo izboljšati stik. Zelo visoko oceno sta dobili tudi trditvi, ki se nanašata na medsebojne odnose med sodelavkami v tandemu. V večini primerov imajo enak vzgojni pristop do otrok in dobre medsebojne odnose. Kljub visoki oceni smo posebno pozornost namenili tudi medsebojni komunikaciji in krepitevi dobrih medosebnih odnosov med zaposlenimi.

Preventiva in otroci

Nasilje med otroki v vrtcu je največkrat razvojno pogojeno, vendar pa smo odrasli tisti, ki otroke s svojimi dejanji oz. zgledom učimo,

da je vsakršno nasilje nesprejemljivo. Kadar otrok svoja čustva izraža z nasiljem, ga moramo odrasli umiriti, ustaviti in, kar je najpomembnejše, ubesediti njegova čustva. Kot preventivo za preprečevanje nasilnega vedenja v vrtcu izvajamo mnogo dejavnosti in projektov, s pomočjo katerih otroke usmerjamo in jih učimo nenasilnega ravnanja in nenasilnega reševanja konfliktnih situacij. Namen naših dejavnosti in projektov je, da se otroci skozi igro učijo sprejemati drugačnost, da so tolerantni, vljudni, spoštljivi, prijazni in da svoja čustva v odnosu do vrstnikov in odraslih izražajo na primeren način.

Dejavnosti, ki jih izvajamo v oddelkih:

- delo v manjših skupinah, v različnih prostorih;
- jasna pravila v skupini in ničelna toleranca do nasilja;
- sprostivne dejavnosti, meditacija, joga;
- vsakodnevno bivanje na prostem, gibanje;
- demonstracije s pomočjo lutke;
- socialne igre;
- otroška literatura o tej temi;
- humor;
- bogato učno okolje.

Projekti, s katerimi skrbimo za vzgojo za nenasilje:

- Povabilo v gozd – izvajanje in vrednotenje doživljajske dejavnosti v naravi; gozd naj otrokom postane življenjski prostor, tako jim zagotavljamo možnost za izkustveno učenje v naravnem okolju.
- Mali Sonček – starše in otroke bi radi spodbudili k dejavnemu preživljanju prostega časa ter pri otrocih spodbudili željo, navado in potrebo po športnem udejstvovanju v vseh starostnih obdobjih.
- Zdravje v vrtcu – otrok spoznava zdrav način življenja, osvaja zdrave navade in pri tem kaj nauči tudi starše; pridobiva izkušnje, stališča in vedenjske vzorce, ki jih obdrži skozi življenje; spoznava pozitivne in negativne vplive na zdravje; za to potrebujemo dobro usposobljeno in izobraženo vzgojno osebje.
- Medved Zdravko – prizadevamo si dati otroku možnost za lažje izražanje čustev, občutkov in ga naučiti reševanja težav z medvedom Zdravkom.
- Eko vrtec – skrb za okolje in naravo.

- Različnost in multikulturalnost – sprejemanje drugačnosti, toleranca do drugih kulturnih, jezikovnih, verskih skupin; najmlajše s pomočjo mednarodnih izkušenj in z novo pridobljenim znanjem ozaveščamo o preprečevanju kulturnih konfliktov.
- ČUM (Čustva prebudijo um) – ustvariti si prizadevamo prijetno vzdušje, okolje, v katerem se bodo otroci počutili sprejete.
- Turizem in vrtec – moto projekta je na zabavo v naravo.

Ob vseh teh dejavnostih se je pokazalo, da pomagajo zmanjšati pogostost agresivnega vedenja v skupini, da so otroci postali bolj umirjeni in komunikacija bolj spoštljiva.

Preventiva in starši

Zavedamo se, da je treba krepiti tudi starše, tako pri širitvi njihove socialne mreže kot pri informiranju o vzgojni, razvojni in partnerski tematiki. V sodelovanju z Občino Kamnik, ki zagotavlja finančna sredstva, v vrtcu že precej let zapored organiziramo srečanja za starše. Gre za preventivno dejavnost v obliki predavanj, delitve izkušenj in pogovora. Izvajajo jih znani strokovnjaki s področja vzgoje, npr. Zdenka Zalokar Divjak, Damjana Šmid, Bogdan Žorž, Radovan Radetić, Marko Juhant idr. Teme skušamo približati potrebam staršev, ki lahko med ovrednotenjem po vsakem srečanju predlagajo tako temo naslednjega predavanja kot samega izvajalca. Teme, o katerih se želijo starši pogovarjati, so pogosto trma predšolskega otroka, vzgojni prijem, vloga staršev, govorno-jezikovni razvoj otrok ipd.

Srečanja so dobro obiskana, vendar si želimo, da bi se jih udeležilo še več staršev, saj v tovrstnih predavanjih vidimo več prednosti – za starše so brezplačna, potekajo v bližini njihovih bivališč, izvajajo jih priznani strokovnjaki, starši imajo možnost za širitev znanja in socialnih mrež. V lanskem šolskem letu smo staršem v vrtcu ponudili tudi možnost varstva za otroke v času predavanj, vendar se je pokazalo, da tega niso potrebovali.

S podobnim namenom na spletni strani vrtca objavljamo kratke članke in zloženke ter priporočljivo literaturo, ki bi staršem v različnih obdobjih otrokovega razvoja lahko koristili.

V okviru praznovanja šestdesetletnice vrtca smo pripravili okroglo mizo z naslovom Pasti sodobnega časa pri vzgoji brez nasilja; na njej so sodelovali priznani strokovnjaki, in sicer Zdenka Zalokar Divjak, Vlasta Nussdorfer in Sebastijan Kristovič. Skupaj s starši

in zaposlenimi smo razmišljali o morebitnih dilemah pri soočanju z vzgojnimi izzivi današnjega časa in poskušali odgovoriti na vprašanja v zvezi z njimi.

Na ravni posameznih oddelkov strokovne delavke organizirajo še neformalna srečanja za starše v obliki delavnic, na katerih npr. izdelujejo novoletne izdelke za bazar, skupaj s starši in otroki organizirajo izlete itd. Z druženjem, povezovanjem staršev med seboj sledimo skupnemu cilju, to je krepitvi družin. Ker smo družbena bitja, potrebujemo prijatelje, ljudi, ki nam stojijo ob strani, na katere se lahko obrnemo, kadar potrebujemo podporo, zgolj pogovor ali se morda znajdemo pred dilemo. Tako se staršem hkrati približamo in z njimi gradimo zaupne odnose, zato se v odnosu do strokovnih delavk čutijo varnejše, kar je izhodišče za dobro sodelovanje.

Kako naprej

V letošnjem šolskem letu sodelujemo s Šolo za ravnatelje, ki je pripravila projekt z naslovom Ukrepanje vrtcev in šol pri soočanju z nasiljem. V okviru projekta smo izoblikovali načrt dejavnosti za leto 2013/2014 tudi na tem področju in s tem dopolnili naš akcijski načrt.

Delo z zaposlenimi

Čajanka

Prvo srečanje strokovnih delavcev smo poimenovali *čajanka*; naš namen je bil spodbuditi zaposlene k iskreni, odprti komunikaciji in krepiti dobre medosebne odnose. Da bi bil pogovor ob čajanki lažji, smo pripravili nekaj iztočnic.

Na srečanju smo se najprej pogovarjali o odnosu do sodelavcev na splošno, nato pa smo se poglobili vase in razmišljali o svojem delu ter komunikaciji s sodelavci. Želeli smo se osredotočiti na tandem, zato je razvojni tim pripravil nekaj iztočnic za pogovor v parih po srečanju.

Zapis pogovora v tandemu so strokovni delavci vrnili članicam razvojnega tima, ki so pripravile povzetek v obliki filma.

Risba

Tema drugega srečanja strokovnih delavcev je bila razvojno globinska terapija z naslovom Kaj nam sporoča otroška risba 2. Predavanje je znova vodil Borut Pogačnik, dipl. sociolog, psihotera-

pevt. Temo, ki smo jo obravnavali v lanskem letu, smo poglobili in nadgradili.

Krizna komunikatorka

Sledilo je komunikacijsko izobraževanje o upravljanju kriznih situacij v vrtcu; vodila ga je Damjana Pondelek, krizna komunikatorka. Spoznali smo, kako komunicirati z mediji, ko pride do krizne situacije. Pomembno je, da z mediji komunicira le ravnatelj oziroma odgovorna oseba.

Etika in vrednote

Zaposlenim smo predstavili rezultate ankete, ki smo jo, v sodelovanju z Inštitutom za etiko in vrednote, naključno razdelili med zaposlene in starše.

Policija

Aprila je v povezavi s policijo potekalo delovno srečanje, katerega tema je bilo pravilno ravnanje v kriznih situacijah. Namenjeno je bilo vsem zaposlenim. Na njem so nam policisti posredovali informacije, ki so pomembne za zaposlene, kadar zaznajo nasilje ali se pojavi sum, da gre za nasilje.

(Ne)nasilna komunikacija

V spomladanskem času je Doroteja Lešnik Mugnaioni (Šola za ravnatelje) za vse strokovne delavce pripravila predavanje in delavnico (Ne)nasilna komunikacija, čustva v komunikaciji in reševanje konfliktov, mediacija.

Izobraževalni vikend

V Portorožu je potekal dvodnevni seminar, na katerem so nam strokovnjaki z različnih področij predstavili večplastnost problema nasilja, oblike agresije in vzroke zanj, pomen vzgojitelja pri otrokovem razvoju in različne možnosti za reševanje problemov, povezanih z nasiljem.

Predavatelji:

- Pavla Klinar, vzgojiteljica predšolskih otrok, profesorica socialne pedagogike: Glas otroka pri Varuhu;

- Bojan Varjačič Rajko, univ. dipl. psih., specialist klinične psihologije, zaposlen v Psihiatrični kliniki Ljubljana, z izkušnjami pri vzgojiteljskem delu v vrtcu, avtor knjige *Prvič v vrtec*;
- Lili Jazbec, vzgojiteljica predšolskih otrok, profesorica defektologije, RT terapevtka, družinska mediatorica;
- Tadeja Jelovšek, okrožna sodnica na Oddelku za družinsko sodstvo, članica Evropske pravosodne mreže v civilnih in gospodarskih zadevah za področje družinskega prava ter članica haaške mreže sodnikov;
- Aleksander Zadel, specialist klinične psihologije, predavatelj in raziskovalec z Univerze na Primorskem, direktor inštituta CAR (Corpus, Anima, Ratio).

Čajanka 2

Konec aprila 2014 smo ponovili *čajanko*, na kateri so članice razvojnega tima predstavile kratek film o stanju v tandemih.

Ankete

Razvojni tim je za zaposlene pripravil anketo o tem, kaj so v času vključenosti v Mrežo pridobili ali pogrešali. Ko pišemo članek, rezultatov žal še nimamo.

Delo z otroki

V okviru prednostne naloge, to je krepitev ničelne tolerance do nasilja v družini in vrtcu, velik poudarek namenjamo socialnemu učenju otrok.

Socialno učenje in socialne igre

Pri socialnem učenju ima pomembno vlogo vzgojitelj, saj s svojim vedenjem v celoti deluje spodbudno in pomirjajoče, vljudnost in spoštovanje v komunikaciji in vedenju pa sta otrokom za zgled. Pomembna je interakcija med otroki ter med otroki in vzgojiteljem. Pogoste pozitivne interakcije z otroki so nasmeh, dotik, prijem, pogovor v višini otrokovih oči, odzivanje na otrokova vprašanja, prošnje, spodbujanje otrok k delitvi izkušenj, idej, spodbudimo jih, da govorijo o počutju, pozorno in spoštljivo jih poslušamo, spodbujamo zaželeno vedenje in reševanje konfliktov na socialno sprejemljiv način, posredujemo jim konsistentna in zelo

jasna navodila in ne kritike. Vse to prispeva k ugodni socialni klimi v skupini.

Socialne igre so eden od metodičnih pristopov, s katerimi lahko vplivamo na potek socialnega učenja pri predšolskih otrocih. Otroke, ki imajo dobro razvite socialne spretnosti, bodo vrstniki zelo verjetno ustrezno sprejeli, kar bo omogočilo vrsto novih priložnosti za to, da bodo te spretnosti tudi v okviru vrstniške igre še okrepili. Socialno manj spretno otroke bodo verjetno sprejeli slabše in bodo imeli bistveno manj tovrstnih priložnosti.

Inovacijski projekt ČUM (Čustva prebudijo um)

Nekaj skupin se je vključilo v inovacijski projekt Čustva prebudijo um; izvajalec projekta je Zavod RS za šolstvo, strokovna konzulentka pa dr. Inge Breznik. Namen projekta je ustvariti ugodno klimo, da se bodo otroci počutili sprejete, spodbujamo jih k aktiviranju njihovih potencialov. Cilj vzgojiteljic, ki sodelujejo v projektni skupini, pa je, da prepoznajo šibkosti pri izvajanju vzgoje in izobraževanja, nato pa te šibkosti opredelijo kot izziv.

Glina

V vrtcu potekajo različne obogatitve dejavnosti na ravni oddelkov. Otrokom prvega starostnega obdobja (1–3 let) smo kot terapevtsko sredstvo ponudili glino.

Mavrična gibalnica

V oddelkih drugega starostnega obdobja (3–6 let) smo organizirali Mavrično gibalnico. Obiskala nas je Bojana Klemenc in nam predstavila jogo za otroke ter različne sprostitvene tehnike.

Delo s starši

Za starše smo v šolskem letu 2013/2014 pripravili srečanja v sklopu predavanj »okrepimo starševstvo«. Teme predavanj so bile naslednje:

- Kako odnosi med starši vplivajo na razvoj otroka – predavateljica Damjana Šmid;
- Razvoj otrokovega govora – predavateljica Simona Levec;
- Oblikovanje otrokove samopodobe v predšolskem obdobju – predavateljica Zdenka Zalokar Divjak;

- Stabilni starši, urejeni otroci – predavatelj Miha Kramli;
- Navajanje na samostojnost – predavatelj Marko Juhant.

Kaj je zaznalo vodstvo in kako se je vključevalo v načrtovanje dejavnosti

V letu 2010, ko so se v državi posledice gospodarske krize in recesije že močno poznale, je vodstvo zaznavalo vedno več težav staršev, ki so jih socialne stiske in druge spremembe v družbi pripeljale do bolj čustvenih odzivov pri reševanju konfliktov, in več nasilnih odzivov. Napetosti v družinah so se pokazale tudi v vedenju otrok. Naši strokovni delavci so se v domačem in službenem življenju prav tako vedno pogosteje soočali s spremenjenimi okoliščinami, ki so bile posledica družbenih sprememb. Vsi ti dejavniki so nam nakazovali, da postajajo tveganja za nekontrolirano vedenje vedno večja in da moramo na tem področju nekaj spremeniti.

Zzačetkom recesije in njenimi posledicami v praksi je sovpadla uveljavitev Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki je med strokovne delavce vnesel nov nemir, saj so postale njihove dolžnosti pri zaznavanju nasilja zelo jasno opredeljene.

Vodstvo je prepoznalo strah strokovnih delavcev v zvezi s tem, kakšne bodo posledice ob prijavi nasilja zanje osebno in za njihove družine. Pojavljali so se tudi dvomi v zvezi s tem, kako se bodo spremenili odnosi med strokovnimi delavci in starši otrok, če bo prišlo do prijave nasilja v družini, zaznavali smo dvome strokovnih delavcev o tem, ali so poklicani, da spregovorijo o neprimernih odzivih svojih sodelavcev v primeru zaznavanja nasilja nad otroki ali med sodelavci ...

Vsa ta opažanja so nam potrdila, da je bila odločitev za vključitev v Mrežo učečih se šol in vrtcev 2 – Strategije za preprečevanje nasilja pravilna. Z vključitvijo v Mrežo 2 smo se v našem vrtcu lotili problema preprečevanja nasilja in soočanja z njim.

Skušali smo razmišljati celostno, zato smo poleg že predstavljenih dejavnosti izboljšave načrtovali tudi pri spremljanju vzgojno-izobraževalnih dejavnosti.

V šolskem letu 2011/2012 je vodstvo vrtca pripravilo načrt hospitacij – spremljanje bivanja na prostem v naravnem učnem okolju. Zanimalo nas je, kako naravno učno okolje vpliva na reševanje konfliktov in ali vpliva tudi na število nasilnih ravnanj med vrstniki.

Spoznali smo, da naravno učno okolje vpliva na zmanjševanje konfliktnih in nasilnih situacij med vrstniki. Bivanje v naravnem

okolju prispeva k pozitivnim interakcijam med otroki, na izboljšanje socialnih veščin, na boljši gibalni in celostni razvoj predšolskega otroka.

Zaradi podaljševanja časa, preživetega v naravnem učnem okolju, smo zasledili tudi več pozitivnega mišljenja pri strokovnih delavcih in manj izgorevanja na delovnem mestu.

V šolskem letu 2012/2013 smo spremljali dnevno rutino v vrtcu; osredotočili smo se predvsem na prehode med kosilom in počitkom, na oblike aktivnega počitka za otroke, na to, kakšne možnosti imajo otroci, ki po aktivnem počitku ne zaspijo. Na podlagi vprašalnika, ki sta ga reševali obe strokovni delavki v enoti, smo skušali ugotoviti, ali imata usklajene poglede na počitek otrok in ali so pogledi in pričakovanja usklajeni s pogledi staršev.

V letošnjem šolskem letu (2013/2014) smo načrtovali spremljanje kulture prehranjevanja. Pozornost smo namenili možnostim za vključevanje otrok v pripravo na kosilo, možnost, da otroci hrano izberejo ali jo odklonijo, oblike umirjanja otrok po kosilu in sodelovanju otrok pri pospravljanju igralnice po kosilu.

V vseh treh letih spremljanja vzgojno-izobraževalnega dela v oddelku smo se osredotočili na morebitne prikrite oblike nasilja med otroki, nad otroki in med zaposlenimi. Ob vseh spremljanjih smo opravili tudi posvetovalne pogovore ter ponudili možnost izmenjave predlogov za izboljšave, naš namen pa je bil poiskati drugačne oblike dela, s čimer bi se izognili prikitemu nasilnem ravnanju.

Na vzgojiteljskem zboru smo predstavili splošne ugotovitve po opravljenih spremljanjih in priporočila za izboljšave. Ta smo izdali tudi v obliki izročkov.

Ugotavljamo, da je triletno sodelovanje razvojnega tima, strokovnih aktivov in vodstva vrtca ter zunanjih sodelavcev prevetrilo naše razmišljanje, okrepilo našo odzivnost na nasilje, predvsem pa smo pri prepoznavanju nasilja in ukrepanju postali bolj suvereni.

Zaključek

Zaznavanje stisk staršev otrok, strah, dvomi o tem, ali je njihovo ravnanje ustrezno, ki so se pri strokovnih delavcih pojavili po uveljavitvi Zakona o preprečevanju nasilja v družini, so nam potrdili, da je bila odločitev za vključitev v Mrežo učečih se šol in vrtcev 2 – Strategije za preprečevanje nasilja pravilna. Na osnovi pridobljenih znanj, strokovnih razprav, predstavitev dobrih praks, vključenih v mrežo, smo spoznali, da je lahko učinkovit le celosten pri-

stop soočanja z nasiljem, saj to pomaga okrepiti otroke, starše in zaposlene.

Pomembna je hitra in pravilna obravnava že storjenega nasilja. V procesu izobraževanj smo strokovni delavci povečali občutljivost za problematiko nasilja, pridobili ustrezna znanja o nasilju na vseh ravneh in veščine za soočanje z nasiljem v vzgojno-izobraževalnem zavodu, se seznanili s postopki obravnave nasilnih dejanj ter spoznali, kakšna je naša vloga v procesu obravnave nasilja. Strokovni delavci v vrtcu znake nasilja bolje prepoznavamo in vemo, da smo se dolžni v primeru, ko ga zaznamo, takoj odzvati in o tem obvestiti pristojne institucije.

Ker pa je število primerov obravnave nasilnih dejanj v našem vrtcu majhno, so bile pomemben del naše strategije soočanja z nasiljem preventivne dejavnosti za vse deležnike, tako zaposlene, starše kot otroke, kajti najboljše »zdravilo« za nasilje je dobra preventiva, tako na individualni, medosebni kot na družbeni ravni.

Z raziskavo, v katero so bili vključeni vsi strokovni delavci vrtca, smo spoznali, da je pomemben element pri preprečevanju nasilja na vseh ravneh poleg občutljivosti za tovrstno problematiko kakovost medosebnih odnosov in medsebojna komunikacija. Posebej smo se osredotočili na preprečevanje nasilja zaposlenih nad otroki, saj je otrok v odnosu do strokovnega delavca v položaju šibkejšega. Rezultati raziskave so pokazali, da otroci, ki so vedenjsko zahtevnejši, vplivajo na razporejenost strokovnih delavcev in da bi se ti v odnosu do njih kdaj lahko odzvali tudi drugače. Tako smo strokovnim delavcem na podlagi danih rezultatov ponudili dodatna izobraževanja in jim pomagali pri ustreznem ravnanju z zahtevnejšimi otroki.

S strategijami za preprečevanje nasilja, ki so bile zasnovane poglobljeno, celostno in za daljše časovno obdobje, smo ukoreninili drugačen način razmišljanja, spremenili smo odnos do nasilja, se krepili v učinkovitem soočanju z njim ter vse to ponotranjili. Izhajali smo iz načela, da so pomembne vse vrste nasilja in da nobena ne sme biti zamolčana ali minimalizirana. Poleg tega ne smemo mimo dejstva, da so vse vrste nasilja v prostorih vrtca med seboj vzročno ali posledično povezane.

Vodstvo vrtca se je pri izbiri področja izboljšave popolnoma zavedalo, da bomo med poglobljenim delom preprečevanja in zaznavanja nasilja trčili v občutljivo točko, da se bomo posledično srečevali z večjim številom težkih odločitev, dilem ... Kljub temu smo se izboljšave, to je prepoznavanja in preprečevanja nasilja odraslih nad otroki, lotili z vso odgovornostjo.

Ob koncu bi radi znova poudarili, da je zelo pomembno predvsem to, da odrasli in otroci postanemo občutljivi do nasilja, kar pomeni, da nasilno dogajanje opazimo, da se naučimo poslušati in slišati, da se naučimo prepoznati klic na pomoč in vpletene, da znamo biti pozorni na dejavnike, ki vplivajo na nasilje, da smo pozorni tudi na svoje vedenje in da smo pripravljeni dopolnjevati znanje ter poiskati pomoč, kadar se ne znajdemo ali ne znamo/zmoremo pomagati.

In šele takrat, ko bomo občutljivi za vse to, bomo lahko rekli, da smo dobro pripravljeni na soočanje z nasiljem.

Literatura

- Aničič, K. 2002. *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstvo šol*. Ljubljana: 12.
- Filipčič, K., in I. Klemenčič. 2011. *Obravnavanje nasilja v družini: priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Komisija za analizo problematike nasilja v šolah. 2004. »Smernice za analizo, preprečevanje in obravnavo/obvladovanje nasilja v šolskem prostoru.« Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.
- Lešnik Mugnaioni, D. 2005. *Strategije za preprečevanje nasilja*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Lešnik Mugnaioni, D. 2010. »Strategije za preprečevanje nasilja v šoli: delovno gradivo 1; mreže učečih se šol in vrtcev 2010/2011.« Šola za ravnatelje, Kranj.
- Likar, D. 2011. »Spolne zlorabe lahko prepoznamo tudi s pomočjo otroških slik.« <http://narava.blog.siol.net/2011/02/14/spolne-zlorabe-lahko-prepoznamo-tudi-s-pomocjo-otroskih-slik/>
- Lukančič, M. 2009. »Nasilje nad otroki.« Diplomsko delo, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru.
- Poklič, K. 2010. »Medvrstniško nasilje v predšolskem obdobju.« Diplomsko delo, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru.
- »Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode.« 2009. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 104/09.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 1994. Ljubljana: DZS.
- »Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND).« 2008. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 16/08.

■ Vanda Levar je vzgojiteljica v Vrtcu Antona Medveda Kamnik.
vanda.levar@siol.net

Simona Tonin je vzgojiteljica v Vrtcu Antona Medveda Kamnik.
simona.tonin@gmail.com

Vanda Beč je vzgojiteljica v Vrtcu Antona Medveda Kamnik.
vandab64@gmail.com

Špela Novak je vzgojiteljica v Vrtcu Antona Medveda Kamnik.
spelafit@googlemail.com

Helena Hribar je svetovalna delavka v Vrtcu Antona Medveda Kamnik.

helenahribar@vrtec-kamnik.si

Renata Hojs je ravnateljica vrtca Antona Medveda Kamnik.

renata.hojs@vrtec-kamnik.si

Brigita Urbanija je pomočnica ravnateljice v Vrtcu Antona Medveda Kamnik.

brigita.urbanija@vrtec-kamnik.si